

IDÉEN SOM FORÄNDRANDE

En halvsen söndag aften i oktober satte jeg det svenske instruktør/producer par, Ruben Östlund og Erik Hemmendorff, i stævne på Skype. Interviewet var en chat. Når de hamrede i tangenterne i hver deres lejlighed i Göteborg, kunne jeg sidde i København og nærmest meditativt lytte til deres insistende lyst til at fortælle om deres 12 år lange samarbejde, hvordan de udvikler deres idéer og viljen til at ville forandre verdenen med filmene.

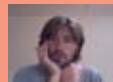
Af Birgitte Stærmose

Kan I se det her?

Hej från erik

Ruben her

Lad os gå i gang.
Hvor kommer inspirationen til en idé fra?

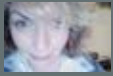
Den kommer nästan alltid från ett samtal, något som vi diskuterat, berättat för varandra. När en frågeställning eller en situation som man fastnar för stannar kvar.

Jag tänker att idéerna kommer ur en önskan om förändring. Man vill tillföra någonting till det som man uppfattar som rådande. Det är i samtalet, i diskussionen som det kan bränna till. För det sammanhang, Plattform som vi verkar i, har detta varit centralt. Att vi inte hittar på utan, utan att det vi ska göra kommer från en egen erfarenhet eller tanke som ska manifesteras och göras tydlig. Sammanhanget är viktigt. Också för att man måste uttala sina idéer och prova dem- Inget skrivs på "kammare"- utan testas och provas i ett socialt sammanhang. Håller du med om det Ruben?

Det är ett sorts klarhet som finns i de idéerna som till slut har blivit filmerna. När jag tänker på PLAY så berättade Erik om en tidningsartikel han läst i Göteborgs-Posten. En bild bröt fram, fem svarta rånare, tre vita. Den bilden är hela motorn i arbetet för mig.

Mener du, Ruben, at I begge på samme tid ser, at der er en idé? Var det at billedet bragte noget frem, som I ikke forstod? Er det paradokset som driver filmen?

Naturligtvis finns det massor av idéer som vi inte gått vidare med, men jag upplever det som att när en idé har fått fäste så har vi alltid varit med om ett gemensamt ögonblick av klarhet.

Men den idé hade stannat om ingen annan i vår sammanhang hade plockat upp den. Det var idé som diskuterades under en längre tid tillsammans med andra, men den stannade kvar och vi kände att här var det svårt. Våra argument räckte inte till. Vi måste manifestera något för att tydliggöra idén. Ruben och jag har bestämt för länge sedan att det måste vara vi som bestämmer om en idé ska bli till. Vi tar produktionsbeslutet. Det är när en idé har fått fäste, då är det bestämt. När vi går vidare talar vi om vad vi vill göra och säger då. Titta detta vill vi göra - Är ni med?

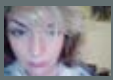
Vi försöker ju fånga någonting som ännu inte är gjort.

När det uppstår, det ögonblicket, då har det varit en så stark upplevelse att jag fått en adrenalin kick. Och man känner att den här idén bär ett sådant potential att jag kommer kunna lägga tre år av mitt liv på den.

Det är som att förstå att Higgins partikel finns. Man har känslan av att vi ligger före alla andra. Vi vet att det är bra - trots att vi inte kan bevisa att den finns ännu.

Det lyder meget intuitivt. En intuitiv process, som ikke nødvendigvis er intellektuel? Har I nogle vaner for jeres samtaler?

Där finns en intuitiv process. En hjärnforskare pratade nyligen om minnet, att vi fokuserar på vikten av att komma ihåg saker. Medans han tyckte att det som är kvaliteten är hur man kombinerar sina erfarenheter. Vad man drar för slutsatser av sitt minne.

Det intellektuella är reflektionen och kravet på att tillföra någonting nytt till debatten eller konsten. Vi försöker ju fånga någonting som ännu inte är gjort. Vi har dock nästan alltid ett uttalat mål med filmen, eftersom det är svårt att komma någonstans utan en önskan om ett resultat.

Vår erfarenhet av film, av det klimat som en film skall komma ut i, vart vi siktar, är en del av det som skall stämma när vi tycker att här har vi någonting. Det här kör vi på!

Jeres idé-process og finansiering hænger sammen. Hvordan filmen kan lave et statement er altså et vigtigt spørgsmål for jer. Er det rigtigt forstået?

Erik Att lösa finansieringen är en del av forskningen och allt sammantaget leder fram emot att man ska göra filmen. Vi använder oss mycket av möten och av att lägga fram idéen om och om igen för många personer.

Ruben Cannes är ett mål som har varit viktigt för oss. Vi sysslar ju med en typ av film som lever på kulturell prestige. Om vi inte i viss mån erövrat den skulle det vara lättare att avfärda filmerna. Samtalet med publiken tycker jag har blivit viktigare lokalt. Att Plattform verkar och ger en effekt i Göteborg. På samma sätt som en teater. Men den internationella prestige är viktig för oss för att få utrymme i Sverige.

En idé sitter som ett skott i krysset, man skrattar högt åt dess inneboende möjlighet.

Birgitte I mener altså, at filmen skal blive til noget, hvis den kan tale ud i et kulturelt prestigøst internationalt rum? Jeres samtale med publikum rækker udover de nationale grænser?

Erik För oss handlar det om att erövra något. Cannes är som vilken prestation som helst - som när Zlatan gör mål i högsta ligan. Alla kan förstå och se att det är en verklig prestation. Alla kan förstå prestationen och glädjas åt den.

Ruben En idé sitter som ett skott i krysset, man skrattar högt åt dess inneboende möjlighet.

Film kan ju ge en konkret bild av någonting abstrakt såsom att leva tillsammans i en par-relation. Jag vill att när man ser *Turist*, så ska man utropa- *Ja precis så är det!* Varför sysslar de andra (filmskaparna) med att hitta på? Plattform ser vi som en verksamhet, snarare än ett produktionsbolag.

Birgitte Hvordan er det en virksomhed mindre end et produktionselskab? Hvad er forskellen?

Erik En verksamhet sysslar kontinuerligt med frågeställningar, och har en process och ett sammanhang som hela tiden pågår och väntar inte in en beställning.

Birgitte Det er en inspirerende tankegang, Erik.

Ruben Angående verkligheten så vill jag att de filmer vi gör skall ge en erfarenhet, som man kan använda sig av i livet. Det är en fundamental inställning för vår verksamhet.

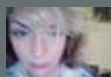
Birgitte Hvad skal man anvende erfaringen til? Er det til at skabe forandring? Og er det forandring på hvilke planer? Individuelt, eller også i samfundet? Hvor kunne I tænke jer at se forandring?

Erik Utgångspunkten för vårt bolag var att vi skulle skapa ett bolag som inte fanns då i Sverige, som lät regissörens vision och tanke styra produktionsapparaten- istället för tvärtom. Vi tänkte att vi måste förhålla oss till samhället och verkligheten, på samma sätt som vi måste förhålla oss till gravitationen. Det är dumt om vi försöker få människor att tro att man inte slår sig om man ramlar ner från en hög höjd.

Ruben Det kan också vara en konkret situation, som man kan relatera till om man saknar erfarenhet. Jag tänker på *Händelse vid bank* där vi rekonstruerade ett misslyckat rånförsök, som vi blev vittne till. Det som utspelade sig på andra sidan gatan såg inte alls ut som jag trodde att det skulle göra, som i filmerna. Verkligheten tedde sig surrealistisk för att jag hade blivit matad med så världsfrånvarande fiktiva bilder.

Jag tror att film i mycket större grad än andra konstformer förändrar vårt beteende, hur vi ser på varandra, vad vi väljer att göra i våra liv. För den rörliga bilden har ju en förmåga att skapa ett minne som nästan inte går att skilja från verkliga upplevelser. Väldigt mycket av den film som görs är inte gjord med det i åtanke. - Och det får konsekvenser.

Erik Man vill skapa något som tar tanken vidare- eftersom nya tankar uppstår. Om idéen skapar nya tankar, förändras samhället.

I de viktiga samtalerna har jag med bl.a. finansörer undervejs, hvordan sørger I for, at det ikke er det kommercielle eller salgspotentialet, som bliver udviklet fremfor det, som er paradokset i filmen - det, som I gerne vil undersøge i filmen, der bliver udviklet?

Ruben Det är ju en sorts grundhållning till arbetet som är avgörande för hur långt man är beredd att gå när det gäller att anpassa en idé för en kommersiell marknad. All kommunikation är anpassad till den miljö som den skall kommuniceras i. Absolut våra filmer också.

Birgitte Men en tidlig idé är ju tit skröbelig.

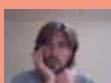
Erik Jag upplever att samtalet som vi har börjar fortsätter när vi möter finansörer. Vi har aldrig uttalat oss om att nå ett visst mål när det gäller publik på kort sikt, men påstår att våra idéer och filmer kommer att ha en stor publik över lång tid. Jag uppfattar att alla kan förstå en bra idé - och vilja se den förverkligad.

Ruben Hade biotoppen varit vårt mål hade filmerna sett annorlunda ut. Nu är den inte det. Ett problem som vi har är att många inte tycker att de får tillgång till vår process. De släpps inte in. Jag tror vi är bra på att skydda grundidén.

Erik Det handlar så klart om trygghet. Att de som ska säga ja kan förstå att vi är beredda att genomföra något utan att tänka på konsekvenserna, men vi är beredda att ta konsekvenserna av vad vi påstår att vi vill göra. Det är därför samtalet och sammanhanget som vi pratade om tidigare är så viktigt. Vi har genom det kommit fram till ett antal verkligt tydliga situationer och dilemman, som vi nu tänker att undersöka på det här sättet.

Birgitte Erik, hvad kunne et konkret eksempel på en konsekvens være?

Erik Då kan vi genom t. ex. finansörer se vår idé från olika sidor och ståndpunkter - men grundidén är alltid den samma. Att man står för vad man har gjort. En konsekvens kan vara att man inte går med på spekulera i publiksiffror för att hoppas på att få uppskattning. Utan att man kan ta kritik, och tänker att kritiken är en del av filmen och idéen.

De filmer vi har gjort bygger på väldigt konkreta idéer. De har stark kärna och det är kärnan som vi kommunicerar när vi beskriver vad vi vill göra för alla som är inblandade i processen. Vi tar inga omvägar, vi berättar om det som vi är intresserade av och försöker få andra att också uppleva det som intressant. Vi behöver inte linda in idéerna för att de skall gå igenom. Vi har ju jobbat tillsammans i 12 år nu, Erik. Jag tänker på de olika stadier som man går igenom. Från den där jungfruliga känslan i början när man njöt av varje steg för att det var obruten mark.

Jag tänker att om Ruben tycker det är bra, och om Kalle Boman tycker det är bra och om jag tycker det är bra då är det bra - oavsett vad någon annan tycker.

Birgitte Hvordan kan man blive ved med at finde et samarbejde inspirerende?

Ruben För mig var det väldigt viktigt att vi totalt negligerades av guldbaggejuryn med *De Ofriliga*. Det skapade hämnd begär, att vi blev totalt negligerade...

Birgitte Så I har et samarbejde, der fungerer rigtig godt i modgang? Så måske det ikke fungerer så godt i fremgang?

Ruben Framgång är rolig för att den retar andra.

Erik Framgång går inte att lära sig av.

Birgitte Men hvad med at kunne finde sig tryk, når man skal risikere noget? Man kan vel ikke blive ved uden nogen success? Eller klap på ryggen?

Ruben Framgången är viktig för att förstå hur socialt konstruerad den är. Annars kunde man tro att framgång är något annat.

Erik Jag tänker att om Ruben tycker det är bra, och om Kalle Boman tycker det är bra och om jag tycker det är bra då är det bra - oavsett vad någon annan tycker.

Ruben Håller med!

Erik Man behöver alltså tre (3) personer som publik för att det ska kännas som en succés.

Ruben Vi är helt beroende av vår lust för att kunna vara verksamma. Blir vi av med den så blir det svårt att driva ett produktionsbolag som Plattform.

Birgitte Det er ikke et særligt producer-agtigt statement, det der...

Erik Det tillfället, då vi alla tre tycker att nu har vi gjort något som ingen har gjort förut, är det som föder lusten att visa för alla andra vad man gjort!

Ruben Vår verksamhet bygger inte på en efterfrågan utan på en lust till att göra något. Det är ingen som hör av sig till oss och ber oss att göra en ny film. Men det är inget dåligt med det, så skall det vara.

Erik Om jag när filmen är klar, kan se att vi har lyckats att genomföra vår idé utan att kompromissa, och att den ger samma energi och lust nu som när vi satt och samtalade om den, då har jag gjort mitt jobb som producent.

Birgitte Jeg kan huske meget tydeligt, da du fortalte mig helt kort om historien eller rettere situation, som er kernen i historien til *Turist*. Kan du fortælle om hvor idéen til filmen startede? Hvad var jeres første inspiration?

Ruben Jag tror att jag har berättat lavin situationen i nya filmen, *Turist*, för ett par hundra människor. Jag berättade för Leif om ett youtube klipp som jag sett för länge sedan, och som jag nu ville iscensätta. En grupp skidturister på en uteservering i alperna. Turisterna har stannat upp i sina måltider, stirrar mot en lavin som böljar ner längs en avlägsen bergssida. Lavinan växer och bli större, turisterna börjar jubla. Både jublet och lavinen når en imponerande storlek innan lavinen försvinner ner bakom ett krön, för att några

sekunder senare komma över krönet. Nu genomgår jublet på bara ett par sekunder en existentiellt betydande förändring. Från glädje och entusiasm till nervositet, rädsla och slutligen skräck och dödsångest. - Det sista vi ser innan allting blir vitt är hur alla flyr i panik. Men tjugo sekunder senare, när snöröken lättar, inser turisterna att lavinen har stannat 150 meter bort. Katastrofen har uteblivit. Turisterna får gå tillbaks och sätta sig på sina platser för att äta färdigt sin lunch.

Så mycket mer än den scenen fanns inte just då. Men dagen efter säger Leif att han inte kunnat släppa situationen som jag berättat om. Han drabbades av en sådan ångest när han föreställde sig själv på den där uteserveringen, tänk om han skulle bli så rädd när lavinen kom emot dem att han övergav sin fru och sina barn, för att sedan vara tvungen att återvända till dem när snöröken skingrat sig. I det ögonblicket... Fy fan, herregud, hahaha! Jag fick vittring. Och så har det alltid varit för mig, vittringen uppstår under ett samtal med någon, uppenbarar sig med hjälp av två eller flera hjärnor. Någon säger något som någon annan reagerar på osv.

Birgitte Ruben, hvad er de vigtigste kvaliteter hos Erik og de vigtigste kvaliteter i jeres samarbejde, for dit virke som instruktør?

Ruben Hans absolut främsta kvalitet är hans öga för vad som är intressant. Han lyfter fram saker som är kristall som ofta har gått mig förbi. Jag tänker på att jag var väldigt nyfiken på Erik efter filmhögskolan. Han och Patrik Eriksson hade ett kontor bara ett par hundra meter bort från mitt i Göteborg. Det var alltid väldigt stimulerande att komma dit och lyssna på deras samtal. Jag tyckte han pratade på ett väldigt annorlunda sätt än mig själv och det gjorde mig nyfiken.

Udpluk fra manus til Turist

Familjen åker ett par åk i nypistade backar. När underlaget är så här fint brukar det kallas för manchester. Mjuka, perfekt räfflade spår som bara kräver en lätt kantning för att skidorna skall få grepp och gå in i sväng. De äter lunch på samma rustika uteservering som dagen innan, solen skiner och det är fullsatt. Två tallrikar med Vera och Ebbas lunch anländer, Ebba är återigen mycket nöjd med sitt val, hon sträcker gaffeln över bordet till Tomas för att han skall få smaka.

EBBA

- Mmm!!!

“Poff”

Familjen vänder sig mot ljudet och på en avlägsen bergstopp i bakgrunden ser de hur pistörerna tar itu med nattens snöfall. Med hjälp av dynamit har de sprängt loss snömassor som nu börjar dansa ned för bergssluttningen. Det är en vacker och spektakulär syn som fångar samtliga av restauranggästernas uppmärksamhet. Snömassornas tryck gör att fler fält spricker upp, tar fart och förenar sig med lavintungan som blir större och större. Jublet från uteserveringen stiger successivt i styrka med lavinens storlek. Lössnön pressas upp i luften över hundra meter. Det är en kraftfull lavin som hinner nå en imponerande storlek innan den försvinner ur synhåll bakom en bergskam ett par hundra meter ifrån restaurangen. Det entusiastiska jublet som sekunderna tidigare nått sin högsta punkt klingar av för att plötsligt börja öka i styrka igen. Lavinan väller nu över den närliggande bergskammen.

Jublet genomgår, på bara ett par sekunder, en existentiellt belysande förändring. Från upprymt tjoande till tveksam entusiasm, från nervösa skratt till rädda rop, från skärade skrik till lungor som töms av ren skräck. Människor flyr i alla riktningar, trängs i panik för att komma bort, in i restaurangen, vart som helst. Lössnö molnet har täckt hela den lilla dalgången på mindre än femton sekunder. Det sista vi hinner skymta innan allt blir vitt: Tomas som i panik flyr

över den hala uteserveringens trägolv. Ebba, ståendes vid barnen, hysteriskt skrikandes efter honom.

EBBA

- Tomas! TOMAS!? AAAAAHH!!!!

Det som bara sekunder tidigare varit en idyll är plötsligt ett rykande inferno för att ytterligare tjugo sekunder senare åter bli till en idyll igen. Det är bara snöröken som nått uteserveringen. Lavinens tunga har stannat utanför pisten ett par hundra meter från restaurangen. Ett fint lager av snö som snabbt smälter bort i solen och några omkull välta uteserveringsmöbler är det enda som vittnar om dramatiken som nyss utspelat sig. Vardagen kommer obönhörligt tillbaka med ett generat skratt, restaurangens gäster återvänder till sina platser, en skidskole-grupp med skidlärare plogar förbi i bakgrunden. En flicka ur serveringens personal kommer bärandes på en bricka med fyra stora fatöl.

Sist av alla kommer Tomas släntrande tillbaka till sin familj. Det ligger nu något outtalat i luften i sin absolut starkaste bemärkelse. En tystnad som ingen av dem vet hur de skall hantera. Servitören kommer in med Tomas ostfondue, de börjar att äta istället.

TOMAS

- Mmmm...Det här var faktiskt också jättegott!
Vill du smaka?

Tomas sträcker en gaffel över bordet mot Ebba men Ebba vill inte ha. I barnen, som förstår precis vad dom varit med om, har det nu startat en förtvivlad önskan om att ställa allt till rätta igen.

HARRY

-Jag kan smaka, pappa!

Birgitte Erik, hvad er vigtigt for dig som producer i dit kreative samarbejde med Ruben? Hvilke kvaliteter skal være tilstede for at et samarbejde med en instruktør er tilfredsstillende og udfordrende for dig?

Erik Ruben var en spændende og kompromissløs person redan på filmhögskolan. Han gick i klassen över mig. Han skrev en uppsats om arbetet med sin dokumentärfilm *Familj igen* som gjorde stort intryck på mig, precis som filmen gjorde. Han gick i clinch med de från filmbranschen som skulle var inbjudna för att utvärdera deras slutfilmer, och jag tyckte att han pulveriserade deras mossiga idéer

Om jag när filmen är klar, kan se att vi har lyckats att genomföra vår idé utan att kompromissa, och att den ger samma energi och lust nu som när vi satt och samtalande om den, då har jag gjort mitt jobb som producent.

om vad som var intressant och viktigt i fråga om film. Ruben tyckte att vi skulle skapa en grupp, som skulle förändra filmbranschen. Det tyckte jag lät bra. För mig är det viktigt att en regissör tänker på sitt arbete som något lustfyllt och som vill genomföra och tror på något som jag inte har sett ännu. Ruben är inte nöjd innan han har nått det resultat som han har räknat med. Han är beredd att arbeta om och om igen tills det blir precis så bra att Ruben, Kalle och jag tycker att det är bra! - Ruben är inte nöjd innan han har nått det resultat som han har räknat med. Han är beredd att arbeta om och om igen. När alla bara vill gå hem. När ingen orkar titta mer. När det bara handlar om en ruta som kanske ligger fel så får han alla att ta en vända till och han har alltid rätt i det

Ruben Erik har ett stort ärlighetskrav på sig själv, han kan inte ljuga om sin upplevelse. Det gör att det ibland är smärtsamt att visa någonting för honom, samtidigt kan man verkligen förlita sig på hans omdöme. Som producent är han beredd att ta risker och han överger aldrig en film, både *Play* och *De Ofrilliga* klippte vi om efter Cannes trots att det kostade oss en kvart miljon båda gångerna. Det som jag trots allt värdesätter mest är att lyssna när han pratar. Han är helt grym på att lyfta fram intressanta diskussioner.

Erik Det finns en legendarisk amerikansk jazzmusiker som heter Charles Mingus. Han skapade tillsammans med sin trummis som jag inte minns namnet på, ett sväng och en samstämmighet som överträffade allt annat just då. Under en intervju med en kritiker som med en lång utläggning om deras nyskap-

Ruben tyckte att vi skulle skapa en grupp, som skulle förändra filmbranschen. Det tyckte jag lät bra.

ande och magiska samarbete ville veta vad hemligheten är bakom samarbetet, och vad det är som de kommunicerar till varandra via instrumenten när man ser dem spela tillsammans. Svaret dröjde en liten stund, sedan sa Charles.

-Vill du veta vad jag säger till honom? OK. Jag säger- "Hey! Fuck you!" Då svarar han: "Yeah? Fuck you too!"

Still, fra Play, 2011

